

KOOSTE ENNAKOINNIN ASIANTUNTIJARYHMIEN TULEVAISUUTARKASTELUISTA VUONNA 2013

Pirkanmaalla toimii viidessä eri teemassa asiantuntijaryhmä, jonka tehtävänä on tuottaa jalostettua näkemystä kehityskuluista ja ilmiöistä, joilla voi olla vaikutusta tulevaisuuden muotoutumiseen. Tavoitteena on että ryhmissä tehdyt tarkastelut ja arviot antaisivat herätteitä tulevaisuuteen varautumiseen ja ne tukisivat haluttujen kehitysvaihtoehtojen toteutumista.

Tähän koosteeseen on tiivistetty ryhmien keskeisimmät pohdintatulokset vuoden 2013 kokoontumisista. Kullakin ryhmällä on ollut omat näkökulmansa eivätkä ne ole täysin yhteismitallisia. Kussakin teemassa yhteistä on ollut tulevaisuuden vaihtoehtojen tarkastelu pirkanmaalaisesta näkökulmasta liitettynä maakunnan strategiseen aluekehityssuunnitteluun.

Ryhmien aiheet ovat koulutus, kunnat, turvallisuus, (hajautettu) energia ja kulttuuri ja ne ovat valikoituneet jonkin käynnissä olevan maakunnallisen valmistelun tai muun prosessin pohjalta, niiden tueksi. Seikkaperäisemmät tiedotteet löytyvät Pirkanmaan ennakointiportaaliin www.pilkahdus.fi aineistopankista. Portaalista löytyy tietoa myös Pirkanmaan maakuntastrategiasta: <http://www.pilkahdus.fi/fi/nae-tulevaisuuteen/projektit/yhteismuutos-2040/maakuntastrategia>

Koulutusennakointi

(kokoontumiset 20.2., 24.4., 5.9., 5.12.2013)

Joitakin havaintoja koulutuksen tulevaisuudesta

- Koulutuksessa korostuvat tulevaisuudessa mm. koulutuksen käytäntölähtöisyys, oppiminen tekemisen äärellä, itseohjautuvuus, paikasta vapaa kouluttaminen sekä erilaiset virtuaalityöskentelyn muodot ja työssä kouluttautuminen
- Valmentavam, osallistavan oppimisen idea – opettajan rooli muuttuu aktiivisen oppijan sparraajaksi ja valmentajaksi
- Koulutustuotteiden design, palvelumuotoilu ja ekologisuus tulevat tärkeämmiksi
- Kouluttamisen resursseja tulisi kohdentaa fyysisistä tiloista oppimisvälineisiin, liikkuviin oppimisympäristöihin, tietotekniikan hyväksikäyttöön ja yksilölliseen ohjaukseen
- Tarvitaan nykyistä laaja-alaisempien tutkintojen suorittamismahdollisuus ja joustavammat opintojen rakentamis- ja erikoistumismahdollisuudet
- ”Tutkinnoista kompetensseihin”: olennaista on mitä henkilö todella osaa eikä se mistä ja miten hän on osaamisensa hankkinut (osaamisen ohjaaminen, hallinta ja todentaminen työelämän osaamistarpeiden kannalta)

Osaamistarpeita maakuntastrategian eri tulevaisuuskuvissa (vahvojen valintojen Pirkanmaa – skenaarion tarkennuksia)

Osaava ja erikoistuva Pirkanmaa

- Kansainvälisyysosaaminen, innovaatio-osaaminen, pedagoginen osaaminen, johtamisosaaminen, monimutkaisia asiayhteyksiä hahmottava prosessiosaaminen, ennakointiosaaminen
- Työelämän ja koululaitoksen yhteiset innovaatioalustat ja oppimisympäristöt

Teollisen tradition, yrittäjyyden ja logistiikan Pirkanmaa

- Myyntiosaaminen, yrittäjyysosaaminen, kansainvälisyysosaaminen, teknologia-, automaatio- ja sovellusosaaminen, teollisuus- ja logistiikkaosaaminen, just-on-time – osaaminen, vuorovaikutusosaaminen
- Aikuiskoulutus ja työelämäkoulutus

Vihreän kasvun ja humanin kulttuurin Pirkanmaa

- Ympäristöteknologiat, sosiaali- ja terveysala, aluesuunnittelu- ja logistiikkaosaaminen, yhteiskunnan hyvinvoinnin, inhimillisten prosessien ja päätöksenteon osaaminen, pienyrittäjyys ja käsillä tekeminen
- Työelämäkoulutus (mestari-kisälli)

Aloja, joilla ryhmä arvion mukaan lähitulevaisuudessa koulutustarjontaa on vahvistettava (edellä todetusta huolimatta)

- Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala, jossa tarve tulee olemaan erityisesti ennaltaehkäisevän ja kuntouttavan hoitotyön osaajista, sairaan- ja lähihoitajista
- Tekniikan ja liikenteen ala, jossa tarve kohdistuu erityisesti kiinteistö- ja talotekniikan, logistiikka-alan, autoalan ja turvallisuusalan koulutuksen saaneisiin osaajiin
- Lisäksi elämystalouden (matkailu- ja ravitsemisala) sekä luonnontieteiden koulutusaloilla pienimuotoisempia vahvistamistarpeita
- Lisä- täydennys- ja aikuiskoulutusta vahvistettava ympäristöalalla, matkailualalla, puhdistuspalveluissa, vanhustenhuollossa sekä yrittäjyydessä ja johtamisessa

Kuntaviisaat

(kokoontumiset 24.5., 21.11.2013)

Tulevaisuuden (tavoitteellinen) kunta

- Toiminnanohjausjärjestelmä: omaehtoinen, itsehallinnollinen
- Kunnan päätehtävä: asukkaiden valintojen toteuttaminen, kuntalaisten edun valvominen sekä perustason palveluista ja elinvoimasta huolehtiminen
- Kuntaorganisaation rakenne: osallistava verkko, toimintatapana prosessimaisuus ja tiimit
- Poliittisen johdon tehtävä: johtaa, osallistaa ja kehittää sekä kohdentaa voimavaroja
- Virkajohdon tehtävä: varmistaa asiantuntijuus, sääntöjen noudattaminen, neuvotella, valmistella ja valvoa sekä vastata operatiivisesta johtamisesta
- Kuntalaisen rooli: omistaja, johdon kumppani, asukas ja kansalainen, palvelujen käyttäjä ja maksaja
- Palvelutuotannon tapa: monia tapoja yhdistelevä, kumppanuutta korostava
- Osallisuuden merkitys: käyttäjä- ja kehittäjäresurssi, kansalaisvastuuseen kasvattaja

- Innovatiivisuuden merkitys: kilpailuetu, uudistava, kokeileva käyttövoima ja myös valtarakenteiden ravistelu

Suuri lupaus: aktiivinen kuntalaisuus

- Edustuksellisuudesta entistä enemmän suoraan vaikuttamiseen
- Lähtökohtana asukkaiden aktivoitumiselle on tunnistettava asiat, joihin ihmisillä on aito motiivi vaikuttaa
- Edellytyksiä aktiivisuudelle luodaan kunnan toimintojen läpinäkyvyydellä, tarjoamalla rajapintoja kuntalaisten omalle toiminnalle sekä kehittämällä konkreettisia kannustimia osallistumiselle
- Myös osallistumiskulttuuria on kehitettävä, ja avoimuuden ja luottamuksen ilmapiiri on tälle välttämätön kasvualusta
- Tiedottaminen ja monikanavainen viestintä kunnan toiminnoista ja kuntalaisten oman toimimisen mahdollisuuksista ovat tärkeitä aktiivisuuden edistäjiä
- Kuntalaisten tarpeiden ymmärtämistä tukevan palautteen keruu ja aito hyödyntäminen on järjestettävä: keinoina esim. käyttäjälähtöinen ideointi ja käyttäjätutkimuksiin pohjautuva palvelumuotoilu
- On hyödynnettävä monimuotoisia demokraattisia toimintatapoja järjestelmällisesti: sosiaalisen median sovellukset, byrokratian keventäminen ("luvista ilmoituksiin") ja kuntalaisten aitojen valintojen mekanismina toimivat ratkaisut (kuten palvelusetelit) käyttöön
- Tarvitaan myös edellytyksiä luova, uusiin avauksiin kannustava kuntaorganisaatio ja -johto (sekä kuntalaisiin, omiin työntekijöihin että ulkopuolisiin kumppaneihin nähden)
- Kuntalaisia voi ja pitää herätellä tuomaan näkemyksensä myös kuntien taloudellisten voimavarojen käytöstä (esim. taloussimulaatioiden käyttö)

Turvallisuusennakointi

(Kokoontumiset 7.2., 14.3., 13.5., 2.12.2013)

Pohdinta perustui ryhmässä v. 2012 muodostetuille kahdelle turvallisuusnäkökulmaiselle skenaariolle. Näistä "Koteloituvaa Pirkanmaa" on heikentynyttä taloustilannetta mallintava ja yhteisöjen eriytymistä esittävä kuvaus, jossa viranomaislähtöistä turvallisuustyötä on ajettu alas ja kansalaisten vastuu, sosiaalisuus ja teknologioiden käyttö ovat lisääntyneet. "Yksilökunta" puolestaan on malli, jonka osatekijöitä ovat talouskasvu, eriarvoistuminen, uudenlaiset, sisäiset ja virtuaaliset turvallisuusuhat ja turvallisuutoimintojen yksityistäminen.

"Koteloituvan Pirkanmaan" toteutumisedellytyksiä

- Haasteena skenaariossa on teknologian mahdollisuuksien ja vahvistuvan viranomaisvalvonnan hyödyntäminen positiivisena turvallisuuden voimavarana. Keskeisin edellytys on sellaisen uuden yhteisöllisyyden muodostuminen, jolla yhteiskunnan turvallisuustoimista muodostetaan yksilötason resursseja
- Teknologinen pohja tähän Pirkanmaalla jo on, mitään mullistavaa uutta ei tarvita. Keskeistä on kyky ajatella uusin tavoin ja erityistä yleiseksi. Kattava läsnä-äly nähdään tässä välineenä, joka yksilötasolla tukee ja antaa keinot yhteydenpitoon
- "Hyvää tarkoittava" valvonta vaatii viranomaisilta uudenlaista ajattelua. Sille pohjan muodostaa edelleen korkealla oleva luottamus viranomaisiin, vaikka todellinen kumppanuus on vasta kehitteillä. Kolmannella sektorilla ja lähiyhteisöillä on suuri rooli, samoin virtuaalisilla verkostoilla. Näissä neuvotellaan hyvän tarkoituksesta ja tuodaan se kattavasti ihmisten tasolle
- Eriarvoistuminen on merkittävä uhka: suurin ratkaistava asia on niiden lähiyhteisöjä tukeminen, joiden kehittyminen jää vajaaksi

”Yksilökunnan” toteutumisedellytyksiä

- Skenaarion toteutuminen edellyttää vahvaa talouskehitystä ja talouden vielä nykyistä voimakkaampaa nousua määrittämään muita elämänaloja
- Pirkanmaalainen innovaatiokyky ja uusien turvallisuustuotteiden ja -palvelujen luominen mahdollistavat yksityisten, viranomaisurvaan täydentävien turvallisuustoimintojen kehittymisen
- Näihin yhdistyy sosiaalisen median vahva rooli, joka yhtäältä hajauttaa mutta toisaalta kokoaa ihmisiä toimimaan eri asioiden ympärille, sekä hyvässä että pahassa
- Keskeistä skenaariossa on talouden, politiikan ja yhteisöjen tasolla tapahtuvien muutosten yhteisvaikutus. Talouden kehityskulkujen ja sosiaalisen tason välillä on jännite, ja kansalaismielipidettä kokoavat virtuaaliset toimintamallit haastavat talouden ja julkisvallan toimintatapoja
- Materiaalisesta hyvinvoinnista huolimatta seuraukset voivat yksilötasolla olla hyvin epätasa-arvoisia (joskin ne ilmenevät alueellisesti ”koteloituva Pirkanmaa -vaihtoehdosta poiketen)

Pirkanmaalaisen turvallisuusklusterin vahvistamista edellyttävä julkilausuma

Turvallisuus on Pirkanmaan keskeinen kilpailutekijä tulevaisuudessa. Sen vahvistaminen ja hyödyntäminen vaativat alueella jo vahvana olevan turvallisuusosaamisen määrätietoista kokoamista ja markkinoimista. Asiantuntijaryhmä pitää tärkeänä toteuttaa Pirkanmaalla toimivan Turvallisuusklusterin päämäärää, että yhteistoiminnan kautta turvallisuudesta muodostuu Pirkanmaalle omaleimainen ja selkeä maakunnallinen vahvuusalue. Pirkanmaa profiloituu silloin turvallisuusalan monipuolisena osaajana sekä turvallisena ja vetovoimaisena ympäristönä asua, työskennellä ja yrittää. Turvallisuuden kasvavaan kysyntään ja turvallisuushaasteisiin pystytään kattavimmin vastaamaan yhteistoiminnalla, ja arjen turvallisuutta vahvistetaan suunnitelmallisen ja systemaattisen yhteistyöverkoston avulla.

Älykkään kaupungin turvallisuus

Turvallisuus on elimellinen osa ja läpileikkaava teema kaupungin älykkyudessa. Turvallisuusajattelu ja turvallisuutta edistävät toimintamallit on syytä sisällyttää kaupunkien ja muiden yhteisöjen päätöksentekorakenteisiin ja -prosesseihin. Erillisten, toistensa kanssa puutteellisesti yhteensopivien palvelujen, laitteiden ja toimintamallien kokonaisvaltaisempi yhdistäminen ja sulauttaminen muuhun toimintaan tehostavat turvallisuuden toteutumista. Erillisistä ratkaisuista toimiviin integroituihin kokonaisuuksiin siirtyminen voi myös auttaa näkemään turvallisuudesta huolehtimisen lisäarvoa tuottavana investointina eikä vain raskaana kustannustekijänä. Sosiaalisen, yhteisöllisen turvallisuuden kehittäminen asukkaiden omaa toimintaa tukemalla ja hyödyntämällä tarjoaa myös mahdollisuuksia elinympäristöjen turvallisuustilanteen parantamiseen.

Energiaennakojien kerho

(Kokoontumiset 31.1., 6.11.2013)

Energia maakuntastrategian eri tulevaisuusskenaarioissa

Vahvojen valintojen Pirkanmaa

- Energiapolitiikasta päätetään ylikansallisesti, Suomen intressit on huomioitu heikosti
- Päätaavoitteena on uusiutuvan energian käytön lisääminen
- Fossiilisen energian hinta on korkea ja saatavuus heikko
- Nykyisistä teknologioista on karsiutunut käyttöön muutama kärkiteknologia, joiden avulla hajautettua energiaa on mahdollista kasvattaa, myös vientiin
- Hajautetun tuotannon osuus energiantuotannosta on kuitenkin alle puolet
- Energiatukien merkitys on suuri, kehitystä ylläpitävä

- Energiansiirtoverkot on kansallistettu, tuotanto on yksityistä ja yhdenmukaiset käytännöt toimivat ympäri maata
- Sähkö- ja lämpöenergia tuotetaan aiempaa enemmän paikallisesti, jokainen kiinteistö tuottaa energiaa, kysyntäjousto toimii
- Sähköverkossa siirtokapasiteetti ostetaan ja sitoudutaan olemaan ylittämättä sitä
- Kaukolämpö- ja aluelämpöverkot toimivat lämpöakkuina, sähköverkot tuotannon tasaajina
- Valtaosa rakennuskannasta on hyvin matalaenergistä ja liikenne energiatehokasta

Villi ja vapaa Pirkanmaa

- Paikallisella tasolla on pystytty synnyttämään päteviä energiapolitiittisia linjauksia ja valintoja
- Fossiiliset ovat edelleen suurin energialähde, mutta niiden hinta on kaksinkertaistunut
- Hajautetun tuotannon osuus on noussut yli puoleen, mutta suurempaa osuutta tavoitellaan
- Uusia energiateknologisia ratkaisuja syntyy kiihtyvässä määrin, mutta tästä johtuen huipputeknologia ei erotu eikä pääse kasvamaan
- Kansallisesti on yritetty saada aikaan tukijärjestelmä, joka ei kuitenkaan ole pystynyt lisäämään uusiutuvien käyttöä toivotussa määrin. Siitä on seurannut sivuvaikutuksia ja vinoumia, kansalaisten ja yritysten energiavalintojen kenttä on hajanainen
- Energiatehokkuus ei ole valtavasti kehittynyt (mm. kannustimien sekalaisuudesta johtuen)
- Matalalämpöverkot, akut (varastointi laajamittaisesti verkostojen osana) ovat käytössä
- Pääasiallinen toiminta- / palvelumalli perustuu yksittäisen kiinteistökohtaiseen tuotantoon (tuottaja-kuluttaja), jossa kiinteistöt ovat sekä energian kuluttajina että myyjinä, palvelumallit perustuvat laitteiston omistukseen ja kumppanuuteen energiayhtiön kanssa
- Keski-Euroopan tapaan energiaosuuskuntien määrä on kasvanut huomasti, ja ne ovat normaali tapa hankkia energiaa

Jäähdyttelevä, kotoileva Pirkanmaa

- Energiapolitiikkaa tehdään valtiovalta- ja talouselämäjohtoisesti
- Fossiilisen energian hinta on korkea ja saatavuus heikko
- Energiateknologioissa on tarjolla yksi täysin uusi vaihtoehto, joka vaikuttaa hyvin kilpailukykyiseltä
- Energiapolitiikassa tavoitellaan keskitettyjä ratkaisuja em. teknologiaan liittyen
- Valtaosa hajautetuista ratkaisuista on pientalokohtaisia, eivätkä ne vaikuta merkittävästi energiantuotannon kokonaisuuteen
- Hajautettujen ratkaisujen kysyntä on vähäistä eikä energiatuille ole juuri käyttöä
- Paljon uusia, rinnakkaisia palvelumalleja on kehittynyt; elinkaarimallit eri muodoissaan ovat yleisiä ja suuret yritykset käyttävät kiinteistöjä energiantuotantoalustana
- Energiayhtiöt tarjoavat pienlaitoksille kehityskumppanuuksia (pääomittavat lämpöyrittäjien alueverkkoja, kehittävät matalalämpöverkkoja ym.)

Kulttuuriennakointi

(Kokoontumiset 29.4., 17.6., 26.9.2013)

Kulttuurin rooli maakuntastrategian eri tulevaisuuskuivissa (vahvojen valintojen Pirkanmaa – skenaarion tarkennuksia)

Osaava ja erikoistuva Pirkanmaa

Kulttuuri nähdään vetovoima- ja kilpailutekijätekijä, joka tukee eri taustoja ja kansallisuuksia edustavien osaajien asettautumista alueelle ja ylläpitää asukkaiden hyvinvointia ja työkykyä. Terve ja työkykyinen ihminen on skenaarion keskiössä. Kulttuuria tuotetaan näyttävästi tuotteistettuna sekä alan isojen toimijoiden yhteistyönä että pienten toimijoiden verkostoissa. Joukkoliikenne toimii hyvin, ja kulttuuripalvelut ja -tapahtumat ovat fyysisesti hyvin

saavutettavissa. Palvelujen ja tapahtumien kustannukset ovat pääosin loppukäyttäjän vastuulla, mutta lisäksi sponsorointitukea on käytössä. Tämän skenaarion käänttöpuolena voi olla eriarvoisuuden lisääntyminen: kulttuuritoimintaan osallistuminen edellyttää ruumiillista ja taloudellista pystyvyyttä.

Teollisen tradition, yrittäjyyden ja logistiikan Pirkanmaa

Kulttuurilla on erityisesti yhteisöllisyyden vahvistamisen tehtävä, ja kolmas sektori on alalla vahva. Keskeisiä toimijoita ovat ”pop-up” -toteuttajat tempauksineen, joissa on usein voimakas kansainvälinen ulottuvuus. Kunnilla on roolinsa ilmaisuun kannustajina ja edellytysten luojina. Paikallisia omaehtoisia luovan alan keskittymiä on syntynyt erityisesti liikenteellisesti edullisiin paikkoihin eri osiin maakuntaa. Resurssit ovat pääosin ohjautuneet julkisiin taideprojekteihin, mutta kokeilu- ja riskirahoituksella tuetaan yksittäisten taiteilijoidenkin produktioita.

Vihreän kasvun ja humanin kulttuurin Pirkanmaa

Kulttuurinen aktiivisuus on merkittävä paikallisen yhteisöllisyyden synnyttäjä ja ylläpitäjä. Kulttuuriosaaminen on perustaito, esteettisyyttä arvostetaan ja kulttuurin vaikutus hyvinvointiin tunnustetaan laajasti. Paikalliset ja alueelliset yhteisöt ja kolmas sektori ovat keskeisiä kulttuurihautomaita, ja kansalaisten kynnys omaan ilmaisuun ja sen näkyväksi tekemiseen on matala. Monikulttuurisuus ja alakulttuurit kukkivat. Kulttuurituotannossa on siirrytty teoskeskeisyydestä palvelukeskeisyyteen. Tuotanto perustuu kokeiluihin, ja tuotteilla voi olla lyhytkin elinkaari. Tuotanto ja jakelu tapahtuvat suureksi osaksi sähköisten kanavien kautta. Brändäys ja tuotteistus on hoidettu huolella.

Pirkanmaan kulttuurin tavoitetila 2030

Kulttuurin tehtävänä Pirkanmaalla on vahvistaa identiteettiä, sivistystä, moniarvoisuutta ja luovuutta, lisätä hyvinvointia, toimia merkittävänä osana koko suomalaista arvoketjua sekä työllistää kasvava määrä laadukkaita toimijoita ja tekijöitä. Taide toimii kehitystä ruokkivana muutosvoimana. Nämä tehtävät tunnustetaan niin julkisessa päätöksenteossa kuin arjen valinnoissa.

Voimallinen tekemisen meininki ja ruohonjuuritason toiminta ovat Pirkanmaan kulttuurin perusta. Pirkanmaa on luontevasti osa kansainvälistä maailmaa, ja maakunnan kulttuurielämä on rohkeasti avoin myös muualta tuleville vaikutteille. Muun muassa maahanmuuttajien kulttuuriperinnöllä on näkyvä osa kulttuuritarjonnassa. On myös ymmärretty kulttuurin infrastruktuurin tärkeys, ja esimerkiksi julkisia tiloja suunniteltaessa otetaan johdonmukaisesti huomioon niiden käyttömahdollisuudet erilaisissa kulttuuriproduktioissa. Myös vajaakäytöllä olevat ”urbanit kesannot” on löydetty kulttuuritoimijoiden käyttöön.

Pirkanmaa kykenee korkealaatuiseen, kansainvälisen tason taide- ja tapahtumatuotantoon. Tampereen keskeinen sijainti mahdollistaa hyvät yhteydet kansainvälisille ja kotimaisille toimijoille. Pirkanmaa on Suomen monipuolinen kulttuurinen metropoli, ja kiinnostavan ja omaleimaisen kulttuuritarjonnan edellytykset ovat olemassa koko maakunnassa, myös pienemmällä paikkakunnilla, kylissä ja kaupunginosissa. Tämän mahdollistavat kulttuurin keskeisenä voimavarana toimivat aktiiviset harrastajat ja ammattilaiset. Ihmisten osallisuus kulttuurin toimijoina, vastaanottajina ja tekijöinä on alueen kunnissa sosiaalisen pääoman tärkeä rakennusaine. Luovuus, identiteetti ja muut kulttuuritoiminnalle määritellyt tavoitteet syntyvät ja rakentuvat juuri osallisuuden pohjalta.

Taiteen ja kulttuurin koulutusta on saatavilla kaikilla eri tasoilla, ja näkymät siirtymisestä ammatilliseen toimintaan niin alueella, kansallisesti kuin kansainvälisestikin ovat selkeät ja näihin löytyy niin tukea, toimijoita kuin verkostoja. Peruskoululla ja sen iltapäiväkerhotoiminnalla on tärkeä rooli luovuuden tukemisessa jo varhaisessa vaiheessa.

Myös ammattimaista taiteentekoa tukevaa koulutusta ja tutkimusta on maakunnassa tarjolla korkeakoulutasolle asti, ja ne antavat vahvan pohjan taide- ja kulttuuriammatillisuudelle ja kulttuurin kokonaisvaltaiselle ymmärtämiselle. Esittävä taide on Pirkanmaalla erityisen korkeatasoista ja arvostettua. Underground-, vasta- ja nuorisokulttuuri syöttävät ympäristöönsä kahlitsematonta energiaa.

Taiteella ja kulttuurilla on autonominen asema eikä se ole alisteinen esim. kaupallisille tavoitteille, ja juuri siksi taiteen ja kulttuurin kentästä syntyy myös vetovoimaisia ja kiinnostavia tuotteita, palveluita ja konsepteja, myös vientiin. Kulttuurialalla pienyrityisyys on vahvaa ja myös jokusia suurempia alan toimijoita toimii markkinoilla. Kulttuuri on aiempaa selvempi osa elinkeinoelämää, mikä osaltaan tukee myös huippuosaajien kouluttautumista ja syntymistä. Kulttuurin suorat ja epäsuorat taloudelliset hyödyt nähdään myös selvästi. Taiteen tuotteistaminen tapahtuu itsellisesti ja taitelijälähtöisesti. Myös sosiaalisen median muuttamaan kulttuurikäyttäytymiseen vastaamiseksi on tehty pirkanmaalaisia virtuaalisia kulttuuripalveluita ja –tuotteita. Yhteiskunnan tukemana on tarjolla palveluita (kirjastot, kansalaisopistot jne.) ja aktiivisia harrastusyhteisöjä, joissa ammattitaitelijat toimivat vetäjinä ja sparraajina.

Lisätietoja asiantuntijaryhmistä:

Marko Mäkinen
suunnittelupäällikkö
Pirkanmaan liitto
p. 050 5347760, s-posti marko.makinen@pirkanmaa.fi